В. С. Мілаш

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Навчальний посібник для підготовки до іспитів

Сьоме видання, змінене

Харків
«Право»
2021

УДК 346(477)(075)
М60

Мілаш В. С.

М60 Господарське право : навч. посіб. для підгот. до іспитів / В. С. Мілаш. – 7-ме вид., змін. – Харків : Право, 2021. – 402 с.

ISBN 978-966-998-270-4

У навчальному посібнику відповідно до програми курсу висвітлено питання загальної та особливої частин господарського права на основі чинного законодавства, навчальних і наукових видань.

Попереднє (6-те) видання побачило світ у 2019 р.

Для студентів денної та заочної форм навчання, які вивчають курс господарського права, та всіх, хто цікавиться господарсько-правовою проблематикою.

УДК 346(477)(075)

© Мілаш В. С., 2015
© Мілаш В. С., зміни, 2021
© Видавництво «Право», оформлення, 2021

ISBN 978-966-998-270-4

Передмова

Основним завданням господарського права є системне правове забезпечення ефективного та збалансованого функціонування господарського обороту для утвердження й підтримання в його межах суспільного господарського порядку.

За умов поглиблення європейської інтеграції та функціонування всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ВЗВТ), що має за мету забезпечення вільного руху товарів і послуг на території України та ЄС, викликає необхідність в розробці та впровадженні нових підходів щодо правового регулювання господарських відносин, безперервній модернізації господарського законодавства у напряму його наближенні до норм і стандартів ЄС.

Сучасний господарський правопорядок має забезпечуватися через публічно-правові і приватноправові засади, співвідношення часток яких під час упорядкування господарських відносин на конкретному ринковому сегменті зумовлюється реальним рівнем розвитку його інфраструктури та ступенем концентрації публічних інтересів, що мають бути реалізовані в його межах. Ефективність механізму правового регулювання господарських відносин безпосередньо пов'язана з його спроможністю своєчасно реагувати на нові тенденції та умови соціально-економічного і політичного розвитку суспільства, а також трансформації господарського обороту, створювати належні умови його функціонування та забезпечувати реалізацію всього спектра інтересів, що виникають та реалізуються в його межах.

Пропонований навчальний посібник для підготовки до іспитів з господарського права підготовлений В. С. Мілаш (доктором юридичних наук, доцентом кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого) на основі чинного законодавства, навчальних і наукових видань з метою допомоги студентам в опануванні навчальної дисципліни «Господарське право» та застосуванні у майбутній правозастосовній діяльності.

1. Поняття господарського права України. Предмет, мета та метод господарського права України

Господарське право як самостійна галузь права є цілісною системою норм, за допомогою яких здійснюється правовий вплив на господарські відносини для забезпечення ефективного функціонування господарського обороту на засадах сталого розвитку та соціальної спрямованості суспільного виробництва з метою утвердження та підтримання суспільного господарського порядку.

Предметом господарського права є господарські відносини. Не охоплюються регулювальним впливом господарського права (ст. 4 Господарського кодексу (ГК) України): майнові та особисті немайнові відносини, що регулюються Цивільним кодексом України; земельні, гірничі, лісові та водні відносини, відносини щодо використання й охорони рослинного і тваринного світу, територій та об'єктів природнозаповідного фонду, атмосферного повітря; трудові відносини; фінансові відносини за участі суб'єктів господарювання, що виникають у процесі формування та контролю виконання бюджетів усіх рівнів (до цієї ж групи відносин належать і податкові відносини); адміністративні та інші відносини управління за участі суб'єктів господарювання, в яких орган державної влади або місцевого самоврядування не є суб'єктом, наділеним господарською компетенцією, і безпосередньо не здійснює організаційно-господарських повноважень щодо суб'єкта господарювання.

Найбільш дискусійним є питання розмежування сфери дії господарського та цивільного права. З одного боку, Цивільний кодекс (ЦК) України містить положення про суб'єктів господарювання (підприємницькі товариства, фізичну особу – підприємця), про окремі види договорів у сфері господарювання тощо. Разом із тим загальні засади цивільного законодавства (так, як вони викладені в ст. 3 ЦК України) спрямовані на задоволення потреб суто цивільного (побутового) обороту, відповідно на забезпечення реалізації виключно приватних інтересів його учасників. Цивільне право не переслідує мету реалізації публічних інтересів, сформованих на ґрунті найважливіших загальносуспільних потреб (у забезпеченні економічної безпеки, ефективного використання природних ресурсів, підтримці та захисті

економічної конкуренції, відтворенні основних засобів виробництва, інноватизації виробництва тощо). Між тим *метою регулювального впливу господарського права є утвердження та підтримання суспільного господарського порядку, необхідного для забезпечення ефективного функціонування господарського обороту на засадах сталого розвитку вітчизняної економіки.*

Для узгодження всього комплексу інтересів, що виникають у сфері господарювання, та забезпечення їх гармонійної реалізації *господарським правом використовується метод рівного підпорядкування суб'єктів господарського права суспільному господарському порядку*, який вимагає від усіх суб'єктів господарського права тісної взаємодії і взаємовідповідальності. Означений господарськоправовий метод являє собою сукупність прийомів та заходів впливу норм господарського права на господарські відносини для найбільш оптимального їх упорядкування. У числі таких прийомів слід відзначити: 1) забезпечення свободи прийняття автономних рішень суб'єктами господарських відносин у межах, дозволених законом (без такої свободи унеможливлюється реалізація приватних інтересів учасників господарського обороту); 2) встановлення владних приписів щодо обов'язкової легалізації господарської діяльності (державна реєстрація, ліцензування та ін.) та дотримання правових режимів її здійснення, а також позитивних зобов'язань (за допомогою імперативних норм), заборон і обмежень (щодо здійснення окремих видів господарської діяльності господарюючими суб'єктами, що належать до приватного сектору економіки; щодо незаконного втручання органів державної влади та місцевого самоврядування в господарську діяльність суб'єктів господарювання тощо); 3) надання рекомендацій (за допомогою диспозитивних норм) тощо.

2. Поняття, ознаки та види господарських відносин. Учасники відносин у сфері господарювання

Предметом господарсько-правового регулювання є відносини, що виникають у сфері господарювання (господарські відносини) та на які спрямовано регулювальний вплив господарського права.

Ознаки господарських відносин зводяться до таких:

Ці відносини виникають у зв'язку з організацією та безпосереднім здійсненням господарської діяльності. Господарська діяльність (як і будь-яка інша діяльність) вимагає організації та керівництва. Процес організації господарської діяльності охоплює: а) формування господарської інфраструктури та встановлення організаційних зв'язків у її межах; б) формування майнової основи господарювання елементів господарської інфраструктури; в) управління господарською діяльністю, що здійснюється у двох формах – внутрішнє управління (здійснюється органами управління, що належать до організаційної структури самої господарської організації) та зовнішнє управління (здійснюється суб'єктами організаційно-господарських повноважень).

У господарських відносинах реалізуються як приватні, так і публічні інтереси. Сучасна система економічних потреб, на ґрунті яких формуються економічні інтереси у сфері господарювання, у найбільш узагальненому вигляді складається із: 1) структуротвірних потреб в економічній безпеці, безперервності суспільного відтворення та виробництва товарної маси, у залученні інвестицій до найбільш важливих сфер суспільного виробництва, формуванні дохідної частини бюджетів, підтримці конкурентного середовища, забезпеченні продовольчої та ресурсної безпеки, екологічної та вітальної безпеки реструктуризації та інноватизації виробництва тощо; 2) потреб активних суб'єктів економічної діяльності у здобутті економічних вигод у формі підприємницького прибутку, у власному довгостроковому конкурентному розвитку та залученні для цього різноманітних виробничих ресурсів; 3) потреб пасивних суб'єктів економічної діяльності, які прагнуть отримати винагороду від економічної активності інших (ідеться про інвесторів, інвестиційна діяльність яких не носить ознаки господарської); 4) платоспроможних потреб споживачів в якісних та безпечних результатах господарської діяльності (споживчі потреби) тощо.

Суб'єктний склад. Відповідно до ст. 2 ГК України учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Незважаючи на те, що ст. 2 ГК України називає споживачів як учасників відносин у сфері господарювання, ст. 3 ГК України не визначає, учасниками яких саме відносин вони є. Більше того, в ч. 3 ст. 175 ГК України безпосередньо зазначено, що зобов'язання майнового характеру, що виникають між суб'єктами господарювання та негосподарюючими суб'єктами – громадянами, не є господарськими і регулюються іншими актами законодавства.

Стаття 3 ГК України диференціює сферу господарських відносин на господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини.

Господарсько-виробничими ГК України визначає майнові та «інші» відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності. Більшість майнових господарсько-виробничих відносин набувають договірної форми. «Інші відносини», на яких акцентується увага у ч. 5 ст. 3 ГК України, – це відносини, де домінуючим є «організаційний компонент», однак відсутній «управлінський компонент» (тобто жодний з учасників таких відносин не наділений організаційно-господарськими повноваженнями щодо іншого). Означені відносини виникають між суб'єктами господарювання з приводу організації господарської діяльності (встановлення організаційних зв'язків між елементами господарської інфраструктури тощо).

Організаційно-господарськими ГК України називає відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю (основний акцент припадає на «управлінський компонент»).

Однією стороною організаційно-господарських відносин є суб'єкти господарювання, іншою – суб'єкти організаційно-господарських повноважень, зокрема: а) органи державної влади; б) органи місцевого самоврядування; в) громадяни, громадські об'єднання та організації, їх органи, інші недержавні структури, які є засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності; г) об'єднання підприємств різних видів, які поєднують у собі ознаки суб'єктів господарювання та суб'єктів організаційно-господарських повноважень.

Відповідно до ч. 7 ст. 3 ГК України до *внутрішньогосподарських* віднесено *відносини*, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами. За функціями, що виконують структурні підрозділи суб'єктів господарювання, виокремлюють виробничі підрозділи (цехи, відділення, бригади, лабораторії тощо) та функціональні підрозділи апарату управління (управління, бюро, служби тощо). Підприємство має право створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи.

3. Основні принципи правового регулювання господарських відносин та їх значення під час здійснення господарсько-правового впливу

Цілісність будь-якого галузевого механізму правового регулювання суспільних відносин визначається передусім єдиними цілями, на досягнення яких спрямовані всі галузеві правові засоби, якими репрезентований цей механізм. Цільова спрямованість господарського права на створення сприятливих умов реалізації різноманітних інтересів, що виникають у сфері господарювання, забезпечується завдяки принципам правового регулювання господарських відносин. Разом з тим, у чинному ГК України законодавче закріплення отримали закріплення принципи господарювання. Так, згідно зі ст. 6 ГК України основними (загальними) принципами господарювання є: забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою всіх суб'єктів господарювання; свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом; вільний рух капіталів, товарів і послуг на території України; обмеження державного регулювання (дерегуляція) економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємництві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави; захист національного товаровиробника; заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини. Більшість з означених принципів господарювання

одночасно є принципами правового регулювання господарських відносин.

Аналіз чинного господарського законодавства дає підстави стверджувати, що, окрім названих у ст. 6 ГК України принципів, основними принципами (засадами) правового регулювання господарської діяльності є: свобода господарського договору у межах, у визначених законом; збалансування приватних і публічних інтересів у сфері господарювання (принцип пропорційності); забезпечення раціонального використання природних ресурсів у сфері господарювання; пріоритетність збереження здоров'я людини та охорони тваринного світу, навколишнього середовища щодо економічного ефекту, захист національного товаровиробника, захист слабкої сторони господарського договору; принцип відповідальності суб'єктів господарювання тощо.

Названі принципи господарсько-правового регулювання пов'язують зміст господарського права з економічними чинниками функціонування ринкового механізму: а) на ґрунті внутрішнього чинника (яким є економічні закони) формуються економіко-правові принципи; б) на ґрунті зовнішнього чинника (яким є державне регулювання економікою) формуються основні засади правової політики у сфері господарської діяльності. Відповідно під час правового впорядкування господарських відносин, з одного боку, мають бути враховані об'єктивні економічні закони, з іншого – націлені на попередження негативних виявів механізму ринкового саморегулювання.

Принципи господарсько-правового регулювання визначають вектор самого регулювання та виконують важливу інструментальну функцію, зокрема під час заповнення наявних прогалин у правовому регулюванні господарських відносин.

4. Система господарського законодавства України. Напрями модернізації господарського законодавства

Система господарського законодавства є системою нормативно-правових актів, норми яких у цілому (або їх окремі норми) спрямовано на впорядкування господарського обороту.

Нормативно-правові акти, що регулюють (упорядковують) господарський оборот, можуть бути розподілені як за формальною ознакою (юридичною силою нормативного акта), так і за змістовою ознакою (зміст відносин, які вони регулюють).

За формальною ознакою до числа нормативних актів, що входять до галузі господарського законодавства, належать Конституція України, міжнародні договори (угоди) за участю України, ГК України, закони України, підзаконні акти (постанови Верховної Ради (ВР) України, декрети, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України (КМУ), укази та розпорядження Президента України, нормативні акти міністерств, державних комітетів, комісій та інших центральних органів виконавчої влади (правила, накази, інструкції тощо), акти територіальної (локальної) дії місцевих рад та держадміністрацій з господарських питань).

Увесь масив господарського законодавства за змістовою ознакою можна розподілити на низку блоків:

Нормативно-правові акти, що визначають загальні засади функціонування господарського обороту, – норми Конституції України, що утворюють конституційні основи правового господарського порядку, ГК України, Закон України (ЗУ) «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р., ЗУ «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 р. (у ред. ЗУ від 1 грудня 2005 р.), ЗУ «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» від 22 грудня 1998 р., ЗУ «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» від 22 грудня 1998 р. та ін.

Нормативно-правові акти, що регламентують порядок легалізації діяльності суб'єктів господарської діяльності, – ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 р. (у ред. ЗУ від 26 листопада 2015 р.), ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 р. та ін.

Нормативно-правові акти, що визначають обсяг та зміст компетенції владних структур та окреслюють коло їх організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю, – ЗУ «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р., ЗУ «Про Антимонопольний комітет України» від 26 жовтня 1993 р.,

Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, затверджене постановою КМУ від 20 серпня 2014 р., тощо.

Нормативно-правові акти, що регламентують правовий статус суб'єктів господарської діяльності, – ЗУ «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р., ЗУ «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 р., ЗУ «Про кооперацію» від 10 липня 2003 р., ЗУ «Про товарну біржу» від 10 грудня 1991 р., ЗУ «Про холдингові компанії в Україні» від 15 березня 2006 р., ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 р. та ін.

Нормативно-правові акти, що визначають правові та організаційні засади якості продукції, що виробляється суб'єктами господарювання, та технічні параметри виробництва, – ЗУ «Про стандартизацію» від 5 червня 2014 р., ЗУ «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15 січня 2015 р., ЗУ «Про загальну безпечність нехарчової продукції» від 2 грудня 2010 р. та ін.

Нормативно-правові акти, що спрямовані на впорядкування господарсько-виробничих відносин у межах функціонування окремих виробничих ринків та інституціоналізацію засобів державного регулювання відносин, що виникають у межах цих ринків, – ЗУ «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального» від 19 грудня 1995 р. (назва Закону із змінами, внесеними згідно із Законом від 23.11.2018), ЗУ «Про молоко та молочні продукти» від 24 червня 2004 р., ЗУ «Про зерно та ринок зерна в Україні» від 4 липня 2002 р., ЗУ «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 р. та ін.

Нормативно-правові акти, що регламентують порядок здійснення окремих різновидів господарської діяльності, – ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р., ЗУ «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р., ЗУ «Про страхування» від 7 березня 1996 р., ЗУ «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 р., ЗУ «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. та ін.

Нормативно-правові акти, що регламентують порядок укладення та виконання окремих господарських договорів, – ЗУ «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 р., ЗУ «Про угоди про роз-

поділ продукції» від 14 вересня 1999 р., ЗУ «Про концесію» від 3 жовтня 2019 р., ЗУ «Про оренду державного та комунального майна» від 3 жовтня 2019 р., ЗУ «Про фінансовий лізинг» від 4 лютого 2021 р. та ін.

Основними напрямами модернізації господарського законодавства є:

рекодифікація вітчизняного господарського законодавства – якісне перероблення змісту Господарського кодексу, забезпечення його узгодженості, звільнення від застарілих норм, а також оптимізація його структури;

постійне оновлення господарського законодавства з урахуванням сучасних тенденцій правового, економічного, політичного та соціального розвитку країни;

забезпечення узгодженості нормативних актів між собою (уникнення дублювання та суперечностей);

адаптація законодавства України до законодавства ЄС.

Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* (правовій системі Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ) з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього.

У березні 2007 р. відповідно до Плану дій Україна-ЄС розпочалися переговори між Україною та Європейським Союзом щодо укладення нової посиленої угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво. 27 червня 2014 р. була підписана Угода про асоціацію між Україною та Євросоюзом, дія якої в повному обсязі вступила в силу з 1 вересня 2017 р.

Угода про асоціацію передбачає, що до кінця 2025 року Україна має наблизити своє законодавство до законодавства ЄС та імплементувати (транспонувати) в своє законодавство положення приблизно 350 директив, регламентів та рішень, а також розробити порядок та процедуру їхнього втілення в життя.

5. Поняття та види господарської діяльності. Відмежування господарської діяльності від господарського забезпечення діяльності негосподарюючих суб'єктів

Відповідно до ст. 3 ГК України господарською діяльністю є діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Специфіка господарської діяльності визначається: 1) сферою її здійснення, якою є сфера суспільного виробництва; 2) її змістом, яким є виробництво суспільних благ, що мають мінову та споживчу вартість, та реалізація цих благ у товарній формі на грошовий чи інший еквівалент; 3) суб'єктами, які її здійснюють, є суб'єкти господарювання; 4) інтересами, які виникають та мають бути реалізовані під час її здійснення (як приватні інтереси в одержанні прибутку та/або досягненні інших соціально-економічних результатів, так і публічні інтереси).

Залежно від мети господарської діяльності вирізняють два її різновиди: підприємницьку і некомерційну господарську діяльність.

Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а її суб'єкти – підприємцями. Відповідно, якщо метою того чи іншого виду господарської діяльності не є одержання прибутку, вона не може бути визначена як підприємницька. Проте якщо фактично прибуток не отримується, незважаючи на цільове спрямування самої діяльності на це, то означений факт сам по собі не є підставою для кваліфікації такої діяльності як некомерційної.

Підприємницька діяльність здійснюється на основі права власності або права господарського відання. *Загальні засади здійснення підприємницької діяльності отримали закріплення в главі 4 ГК України.*

Господарська діяльність, що здійснюється без мети одержання прибутку, є некомерційним господарюванням, а її суб'єкти – суб'єктами некомерційного господарювання. Некомерційна госпо-

дарська діяльність спрямована на досягнення соціально-економічних результатів, не пов'язаних з отриманням прибутку. Відповідно безпосередня *мета діяльності суб'єктів некомерційного господарювання може полягати*: а) у виробництві суспільно необхідного продукту (у широкому значенні слова), яке за своїми умовами і характером потреб, які задовольняються, як правило, не є рентабельним (казенні підприємства); або б) переважно у забезпеченні потреб суб'єктів, на власності яких вона заснована (споживчі та обслуговуючі кооперативи тощо), чи інших учасників господарського обороту.

Некомерційна господарська діяльність здійснюється на основі права власності або права оперативного управління. *Загальні засади здійснення некомерційного господарювання визначено у главі 5 ГК України.*

На суб'єктів господарювання, які здійснюють некомерційну господарську діяльність, поширюються загальні вимоги щодо регулювання господарської діяльності з урахуванням її цільової спрямованості, особливостей правового статусу окремих суб'єктів некомерційного господарювання (торгово-промислових палат, споживчих кооперативів, кредитних спілок тощо), які визначаються ГК України та іншими законодавчими актами.

Діяльність негосподарюючих суб'єктів, спрямована на створення і підтримання необхідних матеріально-технічних умов їх функціонування, що здійснюється за участю або без участі суб'єктів господарювання, відповідно до ч. 3 ст. 3 ГК України визначається як *господарче забезпечення діяльності негосподарюючих суб'єктів.* Господарське забезпечення статутної діяльності негосподарюючого суб'єкта хоча й містить окремі ознаки господарської діяльності, однак здійснюється таким суб'єктом виключно для підтримання матеріально-технічного підґрунтя свого функціонування й не має на меті систематичну участь у сфері суспільного виробництва (для досягнення конкурентних переваг, забезпечення суспільних потреб у певних результатах суспільного виробництва тощо). Утім чинне законодавство не завжди є послідовним при кваліфікації негосподарюючих суб'єктів (не проводить чіткого розмежування між поняттями «негосподарюючий суб'єкт» та «суб'єкт некомерційного господарювання»).

6. Поняття, ознаки та класифікація суб'єктів господарювання

Суб'єктами господарювання є учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність на базі відокремленої майнової основи, у межах якої несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями перед іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

До ключових ознак суб'єкта господарювання належать: 1) самостійна (безпосередня) участь у господарському обороті, тобто від «свого імені»; 2) спрямованість на задоволення власних господарських потреб та/ або господарських потреб інших суб'єктів господарювання (наприклад, біржі), а також загальносуспільних потреб; 3) наявність виокремленої майнової основи господарювання; 4) самостійна відповідальність за власні дії у сфері господарського обороту.

Частина 2 ст. 55 ГК України містить перелік *суб'єктів господарювання. По-перше*, суб'єктами господарювання є господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до ЦК України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГК України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку. *По-друге*, суб'єктами господарювання є громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Суб'єкти господарювання поділяються на два види: підприємці та суб'єкти некомерційного господарювання.

Суб'єктами підприємницької діяльності можуть бути як фізичні особи, так і юридичні особи. Громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи відповідно до вимог чинного законодавства.

До суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб належать господарські товариства, виробничі кооперативи, приватні підприємства, комерційні державні та комунальні підприємства тощо.

Залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік суб'єкти підприємницької діяльності можуть належати